

Pregled stroškov, po vladnem predlogu za letošnje leto, razdeljenih po posamnih deželah našega cesarstva.

Mikavno je v pregledu videti, kaj se v vsaki deželi izdati ima za stroške političnih, sodniških

in policijskih gospósk in koliko znašajo stroški za šolstvo, pa koliko od vseh teh stroškov zadene enega človeka po razmeri prebivavcev vsake dežele. Evo pregled, iz kterega se po številkah vidijo ti stroški deželnega gosposkega upravnístva v mnogovrstnih njegovih razdelkih.

Dežela	Število prebivavcev od 1857. leta	Goldinarji novega denarja					Po takem pride na glavo prebivavcev po priliki
		Politični	sodniški	policijski	za šolstvo	Skupaj	
Salcburško	146.769	159.474	68.800	23.936	159.134	411.344	2 80
Dalmacija	404.499	374.402	232.369	13.883	381.189	1,002.843	2 47 ³ / ₄
Primorje	502.978	397.585	326.510	89.440	356.343	1,169.878	2 32 ³ / ₅
Avstrija dolnja	1,681.697	853.165	1,102.586	471.353	1,017.357	3,444.461	2 4 ¹ / ₂
Tirolska in Vorarlberška	851.016	713.537	294.118	72.966	233.530	1,314.151	1 54 ¹ / ₂
Beneška	2,446.056	643.730	1,654.507	322.805	896.965	3.518.007	1 48
Kranjska	451.941	351.593	137.344	16.145	116.388	621.470	1 37 ¹ / ₂
Štajarska	1,389.229	917.160	494.454	48.509	251.126	1,741.249	1 25 ¹ / ₃
Koroška							
Hrvatija in Slavonija . .	876.009	527.985	379.032	21.457	150.788	1,088.262	1 24 ² / ₈
Avstrija gornja	707.450	445.996	198.170	43.844	87.966	775.956	1 9 ² / ₃
Erdeljska	1,926.797	913.644	722.757	32.442	328.249	1,997.092	1 3 ¹ / ₃
Iztočno-zapadna Galicija .	4,597.470	2,232.896	1,148.995	124.527	1,232.193	4,738.611	1 3
Moravska	2,311.006	1,142.299	691.199	39.601	203.779	2,076.878	— 89 ¹ / ₂
Šlezka							
Bukovina	456.920	224.758	100.759	7.916	74.089	407.522	— 89 ¹ / ₄
Česka	4,705.525	2,160.609	1,263.839	124.730	304.728	3,853.907	— 82
Ogrska	9,900.785	5,570.166	910.635	234.170	191.221	6,906.182	— 69 ⁷ / ₉
Skupaj	33,374.147	17,669.999	9,726.074	1,687.704	5,985.045	35,068.822	1 6

Omika največ pomaga narodom.

Po „Hlas-u.“

Kdor ni še celó mlad, gotovo še prav dobro vé, kaj je bila tlaka (robota), ktera je naše kmečko ljudstvo tako hudo gnjetila še do 1848. leta. Ob odločeni uri se je moralo prikazati ljudstvo, da je delalo brez plače gosposki, dokler ni izteklo toliko dni, kolikor jih je imelo za tlako delati leto in dan. Na nekterih posestvih se je sklicavalo ljudstvo z bobnom ali s trombo, kakor da bi šlo vse po vojaško, in potem, kakoršna je bila gosposka ali vradniki njeni, tako imenovani „Franci iz grada“, je tudi leskovka pela; kajti takrat je imela gospóda tudi sodniško moč. Gotovo le z nevoljo se spominjajo naši kmetje časov, ko so morali tlako delati; sedanji svobodni rod pa gotovo hvalo vé tem, kateri so mu pripomogli do svobode.

In vendar je bila tlaka že le ostanek trde sužnosti, v kateri je stokalo v starodavnih časih ljudstvo ne le pri nas, temuč tudi v drugih krajih.

Ako čitamo v starih spisih, kako je ravnal človek nekda s svojim bližnjim, se zares ne moremo zdržati žalosti in nevolje. V starem veku še pred Kristusovim rojstvom so tudi najomikanejši narodi, kakor Grki in Rimljani, imeli sužnje, s kterimi so njih gospodarji v časih ravnali še huje, kakor z nemimi stvarmi. Marsikteri bogatinec štel je sužnjev na tisoče, s kterimi je delal, kakor je hotel, še celó če je kterega sužnja ubil ali mučil, se mu ni nič zgodilo.

Ko se je veličastni nauk Kristusov razširil med narode, utegnili bi se misliti, da je moralo nehati gnjusno robstvo, kajti kristjanstvo uči, da so vsi ljudje bližnji, in daleč ukazuje posebno, da ljubijo svojega bližnjega kakor sebe. In resnično med pravimi kristjani robstvo ni mogoče.

Kršanska vera je uničila sužnost, — al žalibog ni

trajalo dolgo, in med kršanskimi narodi so nastale take okolščine, da mnogim ni bilo prav nič bolje kakor sužnjim o dôbah poganskih. Tako se je tedaj razvil razloček med gospodstvom in podložtvom.

Pri najstarih predočutih naših — kakor sploh pri vseh slovanskih narodih — ni bilo razločka med gospodi in sužnjimi.

Pri starih naših slovanskih prednikih so si bili vsi enaki; nikdo ni bil suženj družemu, temuč vsa občina bila je le ena velika rodovina, ktera je skupaj obdelovala zemljišča; ta pa so bila, kakor vse drugo, lastnina vseh skupaj.

Za vzdržavanje sloge in dobrega reda zbiral si je občina iz svoje srede moža, kateri je bil glavar vsi občini, nikdar pa ne gospodar, temveč oče vsem, — imenoval se je vladika.

Vladika ni smel delati, kar bi bil hotel, temuč ravnati se je moral po glasu občine. Ko so pa pozneje narodi slovanski v dotiko prihajali z Nemci, je počasi prišlo med njih običaje mnogo, kar je bilo pri Nemcih v navadi. Tù še le se je prikazal tudi pri nas razloček med gospodi in sužnjimi.

Iz prejšnjih svobodnih stanovnikov občin ali vasi postali so ubogi podložni in vso moč in pravico nad njimi si je prisvojil ta, kdor je umel po sili ali z zvižajami postati gospodar. Razume se samo po sebi, da se to ni zgodilo vse v enem hipu, temuč da se je to razvijalo počasi, dokler ni ljudstvo zabredlo v najžalostnejšo podložnost ali najtežje robstvo.

Sedanji rod, kateri že tlake ne pozná več, celó ne more misliti, kaka je bila podložnost v starodavnih časih.

Sicer ni bila povsod in ob vseh časih enaka, sploh se pa vendar more reči, da se podložnemu ljudstvu ni godilo bolje, kakor sužnjim pri poganskih narodih.

Vse, kar je bilo na posestvu gospodarjevem, je bilo njegova lastnina; tedaj ne samo polje, gozdi, ribniki

potoki, temuč vse, kar je tam živelo, ribe, zver, domača živina in ljudstvo, ktere je stanovalo v kočah, ki so bile tudi gospodarjeve.

Bilo je to tedaj ravno nasproti temu, kakor je bilo v starih časih slovanskih; nekdanje bilo vse lastnina vseh skupaj, v času podložnosti pa je bilo vse in tudi vsak prebivavec lastnina enega, kateri je gospodoval. In ker je takrat gosposka nad podložnimi opravljala tudi sodno moč, tedaj je jasno, da so ji podložni bili po vsem podvrženi.

Ako je bila gosposka dobra in je ravnala ž njimi lepo, človeško, morali so Boga hvaliti; ako pa gosposka ni imela kršanskega srca, tu se ubogi podložnik ni mogel braniti stiskam gospodarjevim; — še tolike ni imel svobode, da bi se bil za zmiraj preselil iz svoje občine, kajti tudi teló njegovo bilo je lastnina gosposkarjeva (leibeigenschaft) kakor tudi njegovi otroci. Ubogi podložnik brez dovoljenja gosposke ni smel niti sina dati v šolo ali kakemu rokodelstvu, niti hčere omožiti komurkoli si bodi; pravi se celó, da v nekterih krajih je imel gospodar do hčere podložnikove neko pravico, ktera je popolno nasprotna pravni postavi.

Al ne samo ljudstvu po kmetih se je godilo tako žalostno v dôbah podložnosti; čutil jo je tudi rokodellec, obrtnik in trgovec. S kupčijo in rokodelstvom so se pečali največ po mestih; mestjani so uživali sicer od začetka več svobode, kakor podložni po vaséh, vendar so od gosposke, kateri so nektera mesta bila podložna, tudi mestjani morali mnogo trpeti. V onih nesvobodnih dôbah so se izcimili cehi (rokodelske bratovščine), ktere so obrtništvu, rokodelstvu in kupčiji neizmerno škodovali.

Tako žalostno je bilo v nekdanjih časih ne samo pri nas, temuč tudi v drugih deželah; ljudstvo ni imelo nobene svobode in nobenih pravic, temveč delati je moralo in krvav pot potiti, da so iz dela njegovega dobiček imeli in sladkosti uživali oni, kateri so ga tlačili.

Nepopisljivo veselje navdaja zdaj prijatelja ljudstva, ako se ozre po domovini in sosednih zemljah, pa vidi, da že nikjer več ni nekdanje podložnosti, da se ljudstvo že povsod razveseljuje osebne svobode, da je ne težijo več sponi sužnosti, da so nehale stiske in nadloge, po katerih sta v starodavnih časih toliko hudega skusila obrtnik in rokodellec, največ pa kmetovavec. Če tudi ljudstvo še zmiraj marsikaj teži in še mnoga nismo dosegli, da bi se mogli veseliti zaželeni, a ne razuzdane, svobode, vendar je neizmeren razloček med tem, kakor je zdaj, in tem, kar je bilo nekdanj. Očiten je velik napredek; neskončno mnogo se je premenilo v korist našemu ljudstvu.

Iz bivših podložnikov postali so svobodni ljudje, kateri po svoji volji delajo za se in za svojo rodovino; rokodelstvo in obrtnija niste več overženi s cehovskimi napravami in tolikšnimi drugimi zaverami; kdorkoli čuti veselje do nju, lahko se ji poprime in ji svobodno goji.

Ako pa prašamo: s čem, kdaj in kako se je zgodila tako koristna prememba? kdo — kdaj in kako je naše ljudstvo osvobodil? dobivamo na to odgovor, da se to ni zgodilo mahoma v enem hipu, temuč da se je to malo po malo, v počasnem napredovanju razvijalo, in da je pred vsem drugim k temu pripomogla omika (izobraženje), ktera se, čim dalje tem bolje razširja.

Omika pa imenujemo razsvitljenje duhá in požlahnjenje srca ljudskega. Kakor, ko solnce izhaja, v njegovem svitu spoznavamo okoli sebe vse reči v njih pravi podobi in bitnosti, kar nam popred v temni noči ni bilo mogoče, tako nas tudi omika peljá k spoznanju pravice, ktero so nam zakrivale starodavne zmote in vgnjezdene predsodki. S silo, zvijačo in zapeljeva-

njem zabredlo je ljudstvo v žalostne okoliščine; omika pa ga je osvobodila. Zato so tudi sovražniki svobode od nekdanj do danes mrzili se nad omiko, in jo kolikor le mogoče, zadrževali in zatirali. „Luč pod mernik staviti“, da ljudstvo ostane neumno, to je bilo vsigdar gêslo taci dušnih tiranov, kajti videli so, da neumno ljudstvo uboga kakor neumna živina.

Po izobraženju je spoznalo ljudstvo, da je nespodobno, še celó grešno, da bi veliko množino ljudstva nekoliko pšica držala v sužnosti; po omiki spoznalo je ljudstvo, da do svobode imajo enako pravico vsi ljudje.

Ko je spoznalo ljudstvo resnico, da mu je treba omike, jelo se je samo potegovati za njo, ker vedelo je, da po omiki dospe do svobode; ko se je pa resnica ta vkoreninila v ljudstvo, tem manjša je bila moč tlačiteljev, — saj se niso imeli na kaj opirati, ker le ljudje, ki so taval po temnotah, pomagali so tlačiteljem, da so ljudstvo zdržavali v sužnosti in podložnosti. Ko se je pa zaslepljenim pomočnikom razjasnilo v možganih in so spoznali, da pomagaje tlačitelju škodujejo samim sebi, branili so se, služiti na škodo bližnjim svojim in na škodo lastno.

Ko so tako tlačitelji videli, da jim zmanjkuje moči, so klicali ljudstvo k sebi, in tako je šlo to dalje in dalje, dokler niso slednjič podložni dospeli do svobode.

Iz vsega tega je tedaj jasno, da človeškemu rodu ni nič tako koristilo kakor omika. Ona je potrla verige sužnosti, — ona vničila nekrščanski razloček med gospodovavci in podložnimi, — ona je pomogla vsem do enake svobode, in gotovo le sama omika nam bode v pomoč, da še dosežemo, česar zahteva poštena svoboda. Ako nas kaj tlači, najpred moramo vedeti, v čem to leži, in potem, kakošnih pripomočkov je treba, da si pomagamo materialno in duševno na bolji stan.

Kdor hoče tedaj koristiti našemu ljudstvu in pomagati do veselejše prihodnosti, skrbi naj posebno za to, da se v ljudstvu širi omika na vse strani. Ž njo si bode potem samo pomagal.

Prevodil —k.

Slovansko slovstvo.

* Zemljepisna začetnica za gimnazije in realke — izdal in založil Janez Jesenko (učitelj na goriški gimnaziji), v gorici natisnil Paternoli — je ravnokar prišla na svetlo. Namenjena je knjižica, kakor gosp. pisatelj v predgovoru pravi, šolam pa tudi domači rabi, in zato, ker ima dvojni namen, se ni strogo držal nobenega izvira; rabil je Bellingerja, prof. Simony-a in prof. dr. Klun-a; obširno je obravnaval avstrijsko cesarstvo. O tem je tedaj razloček med velike hvale vrednim gosp. Cigaletovim rokopisom, ki je tudi „Početni nauk o zemljepisu“ dovršil v slov. jeziku po 3. izdanji Fr. Šubertovem. Škoda, da se gosp. pisatelja zastran mnogokrat težavne terminologije nista nič pomenila! Nismo sicer še utegnili, da bi bili g. Jesenkovo knjižico na tanko kritično sitice djali; al vendar nam že površni pregled kaže, da je lepo osnovana in v gladkem jeziku pisana; in tako ne rečemo napak, da bode dobro stregla svojemu namenu. Ker je čas šolskih daril blizo, jo priporočamo duhovnikom in učiteljem v ta namen, da pride po takem tudi v roke prostemu narodu. Ker je pisatelj sam bil založnik knjižici in je tedaj velike stroške imel, je želeti, da se mu trud in stroški povernejo z obilno razprodajo te pa sme že tudi za to gotov biti, ker je 7 pól debeli knjigi celó nizko ceno postavil. Pri knjigarjih se bode dobivala po 60 kr. nov. den., ako si pa kdo pri pisatelju samem naroči 10 iztisov, jih prejme po 50 kr. Da pride v šole, moremo zahtevati od novega